

Β'. Ο Τρόπος της Ψαλμωδίας

γ) Η χρονική αγωγή

Μεγίστην σπουδαιότητα εις το εξεταζόμενον ζήτημα του τρόπου εκτελέσεως των εκκλησιαστικών ύμνων ενέχει και ο χρόνος καθ' ον δέον ούτοι να εκτελώνται σήμερον.

Ελέχθη ότι ο χρόνος είναι η ψυχή της μουσικής. Μέλος μουσικόν ψαλλόμενον εις χρόνον άτακτον χάνει την ωραιότητα και αξίαν του. Αντιθέτως καλή και ακριβής περι τον χρόνον εκτέλεσις διπλασιάζει, θα ελέγομεν, το κάλλος και την μεγαλοπρέπειαν του ψαλλομένου άσματος. Τούτο γνωρίζουν κάλλιον παντός άλλου οι περι την μουσικήν μετ'επιστασίας ασχολούμενοι, οίτινες, και πάννυ δικαίως, περι πολλού ποιούνται της εν χρόνω ακριβούς εκτελέσεως των ύμνων. Είναι προφανές ότι και τα λειτουργικά μέλη και άσματα της Εκκλησίας μας πρέπει να χαρακτηρίζονται κατά την εκτέλεσίν των και από άψογον από πλευράς χρόνου πληρότητα. Και τούτο διότι εάν δια παν μουσικόν μέλος έχη σημασίαν ο χρόνος, νομίζομεν ότι δια τα μέλη της εκκλησιαστικής βυζαντινής μας μουσικής ο χρόνος προσλαμβάνει όλως Ιδιαιτέραν αξίαν.

Υπό τας σημερινάς συνθήκας επιβάλλεται η εκτέλεσις των ύμνων εν τοις ναοίς να γίνεται εις χρόνον σύντομον. Το όλον κλίμα που επικρατεί, ιδία εις τας μεγαλουπόλεις, δεν ευνοεί την εκτέλεσιν σχοινοτενών ύμνων. Η εποχή μας είναι της ταχύτητος εποχή της ολονέν αυξανομένης. Χωρίς τούτο να σημαίνει συστηματισμόν και της εκκλησιαστικής μουσικής εις τας απαιτήσεις της συγχρόνου εποχής, εν τούτοις είναι αναγκαίον εις το σημείον τούτο να πειθαρχήσωμεν εις την γενικωτέραν απαιτήσιν. Άλλωστε είναι ήδη γνωστόν ότι τα ειρμολογικά λεγόμενα μέλη της εκκλησιαστικής μας μουσικής είναι και τα περισσότερον γνήσια. Κατά τον αοίδιμον Σάμου Ειρηναίον «σταθερωτέρα και περισσότερον αναλλοίωτος η παράδοσις της βυζαντινής μουσικής ανευρίσκεται εις τα τροπάρια οποία είναι τα απολυτικά, τα καθίσματα, οι ειρμοί, τα εξαποστειλάρια, τα προσόμοια, πάντα εις το ειρμολογικόν των μέλος και εις όλους τους ήχους» (πρβλ. περιοδικόν «Εκκλησία» τ. ΙΖ' σ. 162).

Τα «παπαδικά» μέλη δεν ανταποκρίνονται σήμερον εις πρακτικήν τινά ανάγκην των εκκλησιαζομένων. Ούτοι μάλλον δυσανασχετούν όταν είναι υποχρεωμένοι να ακούσουν τοιαύτα μέλη εκτελούμενα. Η βραδεία εκτέλεσις των ύμνων δυνάμεθα να είπωμεν ότι, κατά γενικόν κανόνα, έρχεται σήμερον εις αντίθεσιν προς το λαϊκόν αίσθημα, και δημιουργεί όχι ευχάριστα συναισθήματα, πάντως δε δυσαρέστους εντυπώσεις εις βάρος της βυζαντινής μουσικής και της λειτουργικής μας ζωής. Οι πολλοί, μη δυνάμενοι να εκτιμήσουν την εν τοις «παπαδικούς» και λοιποίς αργοίς μέλεσιν υποκρουπτομένην τεχνολογικήν αρτιότητα, καταλαμβάνονται εξ ανοίας και αποκομίζουν ως μόνον όφελος την μονοτονίαν και την έλλειψιν ενδιαφέροντος. Προτιμώτερον θα ήτο, και τούτο διά την καθαρώς μουσικοτεχνικήν πλευράν του θέματος, τα τοιαύτα κλασσικά και αργά μαθήματα να εχρησιμοποιούντο εις τα ωδεία ή εις καταλλήλους άλλας ευκαιρίας προς σκοπούς διδακτικούς, καλολογικούς και ιστορικούς, και εντός των ναών κατά την Θεϊάν Λατρείαν αλλ' εις σπανίας περιπτώσεις. Η αργή εκτέλεσις των εκκλησιαστικών ύμνων μόνον ευαρίθμους τινάς πιστούς δυνατόν να ικανοποιή. Οι πλείστοι δυσανασχετούν, ενίοτε δε και αγανακτούν. Το «καιρός παντί πράγματι» έχει και ενταύθα τον λόγον. Εις πολύ ολίγας, μετρημένας περιπτώσεις δέον ο ιεροψάλτης να απασχολή το εκκλησίασμα με αργά μέλη. Σπανιώτατα, οσάκις λόγοι ίσως παραδοσιακοί, επιτρέπουν την χρησιμοποίησιν τοιούτων μελών. Εις τας λοιπάς περιπτώσεις πρέπει να χρησιμοποιήται χρόνος σύντομος.

Εις το σημείον τούτο οφείλομεν μίαν εξήγησιν. Ο σύντομος χρόνος, περι του οποίου κάμνομεν εδώ λόγον, δεν έχει καμμίαν σχέσιν με την διολίσθησιν εις σημείον υπενθυμίζον αγώνα δρόμου κατά την εκτέλεσιν των ύμνων. Ο σύντομος χρόνος δεν πρέπει να οδηγή τον ιεροψάλτην εις το να βιάζεται ή να παραλείπη τινά των ψαλλομένων. Άλλο χρόνος σύντομος και άλλο βιασύνη. Το σύντομον μέλος οικοδομεί. Το βιαστικόν σκανδαλίζει. Παρέχει την εντύπωσιν ότι γίνεται μία «αγγαρεία» από την οποίαν επειγόμεθα να απαλλαγώμεν το ταχύτερον. Ποτέ το βεβιασμένον μέλος δεν εκπληροί τον σκοπόν της Λατρείας. Αντιθέτως γίνεται αφορμή εις το να παρακωλύεται η ομαλή εξέλιξις της λειτουργικής ζωής και της πνευματικότητας των πιστών. Βιαστική εκτέλεσις των τροπαρίων προδίδει έλλειψιν συναισθήσεως της υψηλής αποστολής μας. Τίποτε άλλο. Το σύντομον μέλος κάλλιστα δύναται να συνδυασθή με εκτέλεσιν χρονικήν τοιαύτην οία η ενδεδειγμένη διά την εποχήν μας.

Ο σύντομος χρόνος δέον να υιοθετηθή τόσον διά τους ύμνους του όρθρου, όσον και διά την Θ. Λειτουργίαν. Εάν θα έδει κάπου να θεσπισθή αργότερός πως χρόνος, τούτο ασφαλώς θα επεβάλλετο να γίνη προκειμένου περι

της Θ. Λειτουργίας, η οποία αποτελεί και το κέντρον της όλης λειτουργικής μας ζωής. Ατυχώς το αντίθετον πολλάκις συμβαίνει. Ο όρθρος ψάλλεται με πάσαν χρονικήν άνεσιν και εν συνεχεία η Θ. Λειτουργία βεβιασμένως. Τούτο δεν είναι ορθόν ούτε ευκταίον. Το προβάδισμα δέον πάντοτε να έχη η Θ. Λειτουργία δηλ. Το Μυστήριον της Θ. Ευχαριστίας πέριξ του οποίου συγκεντρύται η καθόλου πνευματική εκκλησιαστική ζωή.

Δεν θα πρέπει να παραλείψωμεν να σημειώσωμεν το γεγονός ότι εν πάση περιπτώσει ο χρόνος των ψαλλομένων ύμνων δέον να ρυθμίζεται πάντοτε εν συνεννόησει μετά του ιερατικώς Προϊσταμένου του Ιερού ναού, προς αποφυγήν δημιουργίας ζητημάτων δυναμένων να σκιάσουν τας αρμονικάς σχέσεις μεταξύ ιερέων και ψαλτών. Μία καλή συνεννόησις προλαμβάνει πάντοτε ενδεχομένας παρεξηγήσεις και διευκολύνει την αγαστήν συνεργασίαν μεταξύ των παραγόντων του ναού.

Εν κατακλείδι τούτο και πάλιν επιθυμούμεν να τονίσωμεν, ότι παρήλθεν ο καιρός που εγίνοντο ανεκτά ψαλλόμενα μέλη αργά. Τώρα πλέον μόνον σχολαίαν άξίαν δύναται να έχουν ταύτα. Η εποχή μας ζητεί το σύντομον μέλος, το οποίον διασώζει την παράδοσιν και το νόημα του ποιήματος. Ο χρόνος της εκτελέσεως των ύμνων δεν είναι παρωνυχίς. Είναι ζήτημα σπουδαίον, το οποίον πρέπει να τύχη της προσοχής όλων όσοι έχουν λόγον εις την λειτουργικήν αναγέννησιν. Και με τον τρόπον αυτόν η βυζαντινή μας μουσική θα παραμείνη ό,τι ανέκαθεν υπήρξεν, ήτοι θεραπεινίς της αληθούς Λατρείας και του αληθούς της σκοπού.